

de **JEAN-CLAUDE BRISVILLE**
direcció **JOSEP MARIA FLOTATS**

EL ENCUENTRO DE DESCARTES CON PASCAL JOVEN

DADES SOBRE L'ORIGEN DE L'OBRA

Josep Maria Flotats

René Descartes La Haye en Touraine, 1596 - Estocolm 1650
Blaise Pascal Clermont-Ferrand, Auvèrnia, 1623 - París 1662

Només un cop es van trobar Descartes i Pascal, els dos filòsofs més importants del seu segle. La trobada es va produir el 24 de setembre de 1647, al convent parisenc dels Mínims, i l'entrevista va durar diverses hores. Cap dels dos no va escriure sobre el que van parlar, i precisament això va animar el dramaturg Jean-Claude Brisville a imaginar la trobada de dues experiències vitals i dos pensaments filosòfics. Descartes, amb 51 anys, havia acceptat l'oferta de mecenatge que li havia fet la reina Cristina de Suècia i es preparava per realitzar el que seria l'últim viatge d'una vida atafegada; Pascal era un jove de 24 anys que, en aquesta edat primerenca, ja era considerat un geni per haver ideat diversos invents científics, d'entre els quals una màquina aritmètica precedent dels ordinadors actuals; estava immers en una profunda crisi existencial que –amb la fe del convers– es preocupava més de reformar els altres que de reformar-se ell mateix. Descartes mirava, des de l'alçada de la seva edat –i amb un cert distanciament–, els temes que afectaven l'ésser humà. L'admiració mútua que sentien no ocultava la seva oposició radical d'idees i de formes de viure.

En aquesta obra, Brisville descriu Descartes com l'hereu de la saviesa de l'humanisme, com un personatge racionalista que estima la vida en els seus detalls menors i aprofita totes les oportunitats que li ofereix. Pascal, però, encarna la figura del jove turmentat que només viu per i per a les seves idees.

La trobada escenifica aquest enfrontament de dues personalitats i de dues vides fascinants que, per diversos motius, continuen pertanyent a la nostra època: Descartes –l'impulsor de la raó com a norma de vida– no és l'intel·lectual sec pintat per la tradició, sinó un pensador delicat que s'endinsa per totes les vies –fins pels carrerons més tenebrosos– per les quals caminava Europa en aquell moment: les dones, la guerra, els dols, les ciències ocultes; en resum, un personatge viu, d'aquest món, l'arribada del qual a París, amb 17 anys, Jean-Claude Brisville compara amb la del D'Artagnan d'*Els tres mosqueters*. Pascal, en canvi, aspira a l'altre món: es mortifica la carn, es recargola i turmenta per arribar a l'absolut, un misticisme religiós que l'impedeix participar de la vida.

Quan es produeix aquesta trobada de les dues figures més grans del pensament del segle XVII, Descartes ja ha escrit la seva obra mestra, *El discurs del mètode*, un text revolucionari en la filosofia occidental que unia moral i lògica; ara té al cap, en gestació, el *Tractat de les passions de l'ànima*, conclòs el 1649, pocs mesos abans de morir, en el qual uneix moral i psicologia. Home de ciència, Descartes va analitzar durant la seva carrera de filòsof problemes físics, matemàtics, geomètrics, la llum, el cos humà..., tot el que tenia científicament al seu abast, per buscar un camí cap a la veritat, una veritat que es pogués palpar amb la mà; i amb la seva forma de pensar elimina del panorama filosòfic l'escolàstica eclesiàstica que havia regit la vida de l'Edat Mitjana, totes aquelles muntanyes de paraules i més paraules que enfosquien i confonien la possibilitat de pensar lliurement.

Pascal, en canvi, ja es crema en la flama que el portarà a publicar sense nom d'autor les *Cartes Provincials*, cartes de denúncia contra les complexitats de la teologia i en contra de la conducta “*amable i acomodaticia*” dels qui, tot jugant amb la laxitud, s'endinsaven i ocupaven els centres del poder terrenal; el rigor del seu pensament –ple d'ironia i d'humor– farà dir a Voltaire que la sal d'aquestes cartes “*supera la de les millors comèdies de Molière*”. Per descomptat, donada l'època, aquestes *Provincials* van ser condemnades a la foguera de la mà del botxí.

Ja llavors escrivia en trossets de paper la que acabaria sent la seva obra mestra: *Pensaments*. El pas que hi feia Pascal era tan radical, encara que en un altre pla, com el que havia fet Descartes; el pensament pascalià, gens ortodox, és actual al segle XX i al XXI pel seu impuls, per la fogositat que salva l'home de l'abisme que Pascal temia tant i perquè, en la seva recerca de la veritat, deixa de banda les raons de l'intel·lecte que buscava Descartes per celebrar les “*raons del cor*”; i aquestes raons del cor només li permeten aconseguir una veritat: l'enigma que és cada ésser humà, cada persona. ■

François Busnel: En teatre, vostè acaba d'obrir una esclatxa, ara mateix.

Jean-Claude Brisville: Si he obert una esclatxa, s'ha tancat de seguida. Efectivament, la confrontació de dos grans personatges històrics encara no s'havia emprès mai de manera sistemàtica abans de *L'entretien...* o *Le souper*. Però si les meves peces han tingut èxit, és potser perquè estaven molt documentades. El més difícil va ser trobar dos personatges que funcionessin bé junts, estudiar-ne les vides de manera molt aprofundida. Després, cada acció prové del seu caràcter. I després em va ajudar molt la Història. És un geni, la Història! Tot estudiant els meus personatges, vaig descobrir una gran quantitat de coses que no se m'hauria acudit mai inventar. L'autor de teatre és com un buscador de tresors: grata la terra i hi torba or. Jo gratava la Història i hi descobria jaciments fabulosos. Així vaig escriure *L'entertien...* No en sabia res, de la filosofia de Descartes ni de la de Pascal, però les seves vides em van fascinar. Pensi que Descartes vivia maritalment amb una serventa, a Amsterdam, la qual cosa era molt excepcional per a un gentilhome francès. Va tenir una filla petita que es va morir d'una epidèmia de varicel·la quan tenia set anys. En una carta a un dels seus amics, va escriure que els anys més bells de la seva vida van ser els que va passar al costat d'aquesta dona i que la pèrdua d'aquesta nena va ser el dolor més profund de la seva vida: "No sóc dels qui pensen que les llàgrimes només pertanyen a les dones." Aquesta frase, venint d'un filòsof de la

raó raonable, que passa per ser un home sec, em va semblar prodigiosa. En vaig voler saber més coses, llegir-ne biografies i descobrir que va portar una vida extraordinària. Descartes encarnava el "cavaller francès", li agradaven les dones, l'aventura, el joc, la guerra, els duels, les ciències ocultes (va freqüentar molt els endevins)... Com que era el més petit de la família, el van enviar internat a La Flèche, on va ser perseguit pels seus companys i el va agafar sota la seva protecció un pare jesuïta que li va fer classes particulars fins al punt que es va convertir, en pocs mesos, en el més llest de l'escola i el va descobrir Richelieu, que li va fer una proposta que va declinar quan tenia 16 anys... Als 17 anys se'n va anar cap a París i la seva arribada a la capital fa pensar en la de d'Artagnan tal com l'explica Alexandre Dumas al primer capítol dels *Tres mosqueters*. Es llevava molt tard, freqüentava les dames, passava les nits a les cases de joc, jugava i es barallava.

F.B.: Què és una peça reeixida?

J.-C.B.: Crec que hi ha dos fonamentals, com diuen al rugbi, dues lleis que tots els autors han de respectar. D'entrada, el conflicte. Cal un conflicte fort. A les novel·les, els conflictes poden desenvolupar-se per mitjà d'una narració o de dos monòlegs paral·lels, cadascú parla per a si mateix, sense oposar-se necessàriament. Però en teatre, el conflicte ha d'aparèixer des de les primeres línies. Després, l'evolució dels personatges. Els personatges no han de ser iguals al final que al principi, han d'evolucionar i oposar-se. Tots

els autors dramàtics han respectat aquestes regles, fins i tot Beckett. La història de França, per a això, és meravellosa. Un viver excepcional. Per centrar-nos només en la literatura, agafi l'oposició de Descartes i Pascal, de Corneille i Racine, de Voltaire i Rousseau, de Sartre i Camus... És inútil inventar res, ja hi és tot. França ha nascut, segons sembla, sota el singe de gèminis: sempre hi ha hagut dos personatges al cim que s'han oposat. És un fet típicament francès. A Espanya, hi ha Cervantes. A Itàlia, Dante. A Alemanya, Goethe... però a França hi ha Voltaire i Rousseau... Aquesta duplicitat és pròpia de la nostra cultura. No he inventat l'oposició al teatre, d'altres han fet obres històriques excel·lents abans que jo, però jo he sistematitzat aquest principi. He fet llegir totes les meves peces a historiadors eminents com Alain Decaux, André Castelot o Jean Tulard, i cap no hi ha trobat res a dir des del punt de vista de la veritat històrica. No: no he inventat res, tot ho he tret de la Història.

F.B.: Quin lloc ocupa l'humor en les seves peces?

J.-C.B.: Molt important, efectivament.

Fins i tot en una peça com *L'entretien de M. Descartes avec M. Pascal le jeune*, hi ha moments d'humor. Quan una situació és molt tensa, convé bufar una mica, que els espectadors es des-tensin. A *L'entretien...*, una peça seriosa i severa, sempre hi ha tres o quatre moments en què el públic riu molt. També he tingut la sort de ser servit per actors del més alt nivell. Henri Virlogeux fent el paper de Descartes, Daniel Mesguich fent de Pascal; Claude Rich com a Talleyrand o Claude Brasseur fent de Fouché.

F.B.: Vostè escrivia per a aquests actors. Això quin canvi suposa?

J.-C.B.: Molts. És com el músic que compon una sonata: has de sentir els instruments. Jo sentia les veus dels meus actors. Tenien unes veus magnífiques. La veu és el que ens expressa, en el sentit més profund del terme. Quan de vegades m'agafava el cansament mentre escrivia, quan m'agafaven ganes de deixar-ho tot i anar-me'n a dormir, llavors la veu dels actors s'elevava per damunt del meu crani; són ells que em van dictar les seves rèpliques i em van mantenir desvetllat fins que vaig acabar la peça. ■

Fragments d'una entrevista publicada a la revista *Lire* el març del 2006.